

Bölüm 1

TARİH BOYUNCA MARDİN'E VERİLEN ADLAR ve GENEL BİLGİLER

MARDİN İLİNİN METEOROLOJİK DURUMU

Mardin İlinin Jeolojik Yapısı:

Mardin; 8891 km² yüzölçümüne sahiptir. 36° 55' ve 38° 51' kuzey enlemleri ile 39° 56' ve 42° 54' doğu boylamları arasında yer alır. Mardin il topraklarının yüzde 48'ini kaplayan dağlar doğu-batı istikametinde uzanır ve ovoidan ortalama 600 metre yükseklikte çok geniş bir kütle oluşturur. Yükselti bazı kesimlerde 1000 metre üzerine çıkar. Yükseklik bin 82 metredir. Dağlar genellikle çıplaktır. Büyük bölümü kalkerli olduğundan çatlaklar ve yarıklar oluşmuştur. Yüzey suları çatlaklardan dibe çekilmekte ve ovalara yakın platolarda yüzeye çıkmaktadır. Killi ve kireçli yapıları topraklarda Mardin, Mazıdağı, Derik, Midyat, Savur ve Nusaybin'in yükseklerinde meşe ağaçlarına rastlanır. Dağların kalkerli kesimleri hızla aşınarak platolara dönüşmüştür. Bu platolar yer yer yüzeye çıkan lavlarla kaplıdır. Akarsuları; Gümüş Çayı, Çağ çağ suyu ve Savur Çayı yanı sıra Seyhan Deresi ve Yeşilli Gülizar Deresi bulunmaktadır. Dicle ve Fırat nehirlerinin kolları il topraklarında koridor oluşturmuştur. Dicle Vadisi ile Kızıltepe, Mardin ve Nusaybin Ovaları mevcuttur.

Mardin İlinin İklim Yapısı:

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hem kara hem de Akdeniz iklim türü hâkimdir. Doğusu kara ikliminin, batısı ise daha çok Akdeniz ikliminin etkisindedir. Yıllık yağış miktarı kuzeyden güneye doğru azalmaktadır. Toros Dağları dış eteklerinde ve yüksek yerlerde yıllık ortalama yağış 1.200-1.300 mm iken, alçak bölgelerde 300 mm ye

kadar düşmektedir. Bölgede ortalama buharlaşma 1500-2500 mm. arasında, yıllık ortalama sıcaklık 12°-18° arasında değişmektedir. Nem oranı yaz ve kış ayları arasında büyük farklılık göstermektedir; yıllık ortalama nem oranı % 42'den (Şırnak) % 65'e (Savur) kadar değişmektedir. Yaz ayları ile sınırlı olmayan uzun ve kurak bir dönem vardır, hatta çok nadir de olsa bu süre 10 aya kadar çıkmaktadır. Bölgede en sıcak ay ağustos, en soğuk ay ocak ayıdır.

Mardin'in iklimi üzerinde kuzeydeki yüksek dağlar etkili olmaktadır, kış döneminde oluşan yüksek basınç alanı kış aylarının soğuk geçmesine yol açmaktadır. Bir yanda güneyinde çöl ikliminin etkisi altında olması, diğer yandan kuzeyinde yüksek dağların serin hava kütlelerinin bölgeye girişini engellemesi nedeniyle Mardin'in kuzeyinde yazlar çok sıcak geçerken karasal iklimin tipik özellikleri görülür. Ancak Derik, Nusaybin ve Savur ilçelerinde pamuk fındık ve zeytin gibi ürünlerin yetişmesi yörede mikro iklim özelliklerinin hüküm sürdüğünü göstermektedir.

Mardin Tarihi İsim ve Yazılışları

Asur krallarından Adadnirari I (M.Ö1305-1274) ve oğlu Salmmanasar I (M.Ö1274-1244) ilgili kitabelerde Kaşari dağları namı ile anılan mıntıkanın Tūr Abidin havalisi olduğu, daha sonra ki Asur metinlerinde de sık sık bahsedildiği bilinmektedir.¹

Yine çivi yazılı tabletlerde, daha sonra da Roma ve Bizans müelliflerinde rastlanan "İzala" coğrafi adı Tūr Abidin'in güney yamaçları, Mardin civarı, muhtemelen de Mardin dağı için kullanılan özel bir tabir olduğu sanılmaktadır. Bu tabir süryani metinlerde İzela, arapça eserlerde Cebel al –İzal şeklinde telaffuz edilir.

¹ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xvi Dizi-Sa.13
XVI.Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göyünç Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara 1991

Mardinden ilk defa doğrudan doğruya bahseden müellif tabi bugünkü bilgilere göre M.S. IV. yüzyıl Roma tarihçilerinden Antakyalı Ammianus Marcellinus'tur. O Diyarbekir- Nusaybin yolunun Izala dağı üzerinden, Maride ve Lorne kaleleri asarından geçtiğini kaydeder.²

J.A. Dupre ve J. Von Hammer Mardin kelimesinin savaşı bir kavim olan Mardeler'le ilgili olduğunu, Mardeler'in İran hükümdarlarından Ardeşir (226-241) tarafından buraya yerleştirildiklerini anlatır. Şehir ve kavim isimleri arasındaki benzerlik, Mazıdağı yöresinde oturan Yezidilerin şeytana tapmaları, eski bir İran ananesinin devamı olarak şerre (kötülüğe) ibadet eden Mardeler'in bu bölgeye yerleştirildiklerinin delilidir. C.Ritter' de bu ifade tarzını şüphe ile karşılar.³

Vakidi' ye göre: Din, adındaki bir İranlı zahid Mardin'in bulunduğu dağın tepesine yerleştiği, orada ibadetle vakit geçirdiğini. Zamanla şöhretinin Horasan' a ve Doğu'nun diğer ülkelerine yayıldığı. Heraklius tarafından gönderilen bir kumandanın, buraya gelerek zahid ile önce dostluk kurup sonra da onu öldürdüğünü; buraya bir kale inşa ettirdiğini, daha sonra da kızının da bunun karşısına bir kale yaptırdığını "DİN" öldü manasına gelen Arapça "METE-DİN"den Mardin kelimesinin türediği ve bunun bir halk rivayeti olduğunu belirtir. Onun, Mardin'in kuruluşuna dair naklettiği uzun rivayetin enteresan bir tarafı da, Mardin ve Kal'ıt Mara kalelerinin birlikte kurulduğu keyfiyetidir.

Aktarılan diğer bir rivayet de İran hükümdarlarından birisinin hasta olan oğlunu, doktorların önerisi üzerine

² Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xvı Dizi-Sa.13 XVI.Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göyünç Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara 1991s.2

³ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xvı Dizi-Sa.13 XVI.Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göyünç Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara 1991 s.4

buraya, hava değişimi için getirip yerleştirdiği, ondan ilham alarak da bu yere hasta şehzadenin adı verilerek MARDİN denildiği şeklindedir.

VII. Yüzyılda İmparator Maoricius (582-602) devrinin tarihçileri, Theophilaktas, Simotkattes, Procopius ve aynı devir coğrafyacısı Georgius Cyprius başta olmak üzere Mardin adının tarihteki gelişimi için benzer ifadeler kullanmışlardır. Bunların dışında Ermenice kaynaklarda şehrin isminin Merdin, Süryanice kaynaklarında Merdo, Merdi, Marda ve Mardin okunuşlarına rastlanıldığı, Süryani imla farklarının bu kelimenin belirli belirsiz ve çoğul şekillerindeki ayrılıklarından doğduğu ifade edilmektedir. Arap kaynaklarında ise şehir Merdin olarak anılır.

Selçuklu Türkleri bu şehri fethedince, Bizanslıların “Mardie”, Süryani ve Arapların “Merdin” ismi yerine kendi lisanlarına uygun olarak “Mardin” demişlerdir.⁴

⁴ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xvı Dizi-Sa.13
XVI.Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göyünç Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara 1991 s.